

Dr Katarzyna Włodarczyk-Śpiewak

Katedra Mikroekonomii

Uniwersytetu Szczecińskiego

Aspekty jakości życia a poziom satysfakcji życiowej Polaków

WPROWADZENIE

Perspektywy rozwoju ekonomicznego kraju oraz zachodzące zmiany społeczno-gospodarcze wpływają na zachowania wszystkich podmiotów gospodarczych, w tym także gospodarstw domowych. Polskie społeczeństwo od 1989 roku zmuszone było do zmiany utrwalonych zwyczajów nabywczych oraz modyfikowania struktury wydatków konsumpcyjnych. Przemiany w zachowaniach gospodarstw domowych, zmianach stylu i poziomu życia były wywołane wieloma czynnikami o charakterze pośrednim lub bezpośrednim. Z jednej strony oddziaływały na zachowania społeczeństwa uwarunkowania polityczne, gospodarcze i społeczne, z drugiej zaś kształtowała się nowa świadomość konsumentów w ramach realnych możliwości nabywczych osiągniętych dochodów, zmian cen i nowej oferty podażowej.

Ważność wiedzy o poziomie życia wynika z faktu, iż w miarę rozwoju społeczno-gospodarczego, wzrostu stopy życiowej, rozwoju produkcji, pojawianiu się nowych dóbr i usług, przemian cywilizacyjno-kulturalnych zmieniają się wzorce postępowania konsumenta i podejmowane przez niego decyzje w ramach gospodarstwa domowego. Szczególne znaczenie wśród badań odgrywają różne aspekty, takie jak: stopa życiowa, poziom życia, warunki bytu, standard życia, czy też dobrobyt, które dowodzą ich ścisłego związku z konsumpcją i jakością życia.

Obecnie coraz częściej funkcjonuje w literaturze, zamiast dobrobytu, wieloznaczne pojęcie jakości życia. Najczęściej utożsamiana jest ona z dobrobytem i dobrostanem. Wielowątkowość, różnorodność i złożoność pojęcia „jakość życia” spowodowały, iż funkcjonuje wiele definicji i wyjaśnień tego pojęcia. Jeżeli za podstawową zostanie przyjęta definicja, iż „jakość życia to stan satysfakcji, szczęścia, zadowolenia, płynący z całokształtu egzystencji, czyli: korzystania ze środowiska przyrodniczego, dobrego stanu zdrowia, pomyślności w życiu, pozycji społecznej, dobrobytu oraz konsumpcji”¹, to przy tak pojmowanej jakości

---

¹ Cz. Bywalec, L. Rudnicki, *Podstawy ekonomii konsumpcji*, AE, Kraków 1999, s. 27–29.

życia istotną rolę odgrywa zamożność. Zamożność gospodarstw domowych jest pojęciem bardzo szerokim, ponieważ obejmuje zarówno elementy o charakterze materialnym (czyli: dochody i majątek materialny), jak i niematerialnym (to jest: wykształcenie, zdolności, czas wolny i zdrowie).

Na podstawie różnorodnych definicji, w kategorii jakości życia wyróżnia się pewne stałe elementy, takie jak: czynniki obiektywne, czynniki społeczne i czynniki subiektywne. Czynniki obiektywne najczęściej odzwierciedlają dobrobyt materialny, czynniki społeczne mierzone są za pomocą usług społecznych i dostępnej infrastruktury, zaś w ramach czynników subiektywnych przedstawia się pewne ulotne charakterystyki, na przykład: odczucia psychiczne jednostek, satysfakcję, zadowolenie i szczęście².

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie, jak obecnie kształtuje się satysfakcja życiowa Polaków i czy jest ona tak samo postrzegana przez wszystkie grupy społeczno-ekonomiczne. Jako tło dla ukazania poziomów satysfakcji życiowej i nierówności w jej postrzeganiu posłużą wybrane elementy jakości życia związane głównie z poziomem zamożności polskiego społeczeństwa. Przedmiotem analizy będą wybrane wskaźniki jakości życia oraz oceny i opinie Polaków na temat: sytuacji materialnej, źródeł i wysokości dochodów oraz sposobów ich wydatkowania, a także stopnia wyposażenia w dobra trwałe.

SATYSFAKCJA ŻYCIOWA POLAKÓW

Badanie satysfakcji życiowej jest bardzo złożonym problemem, ponieważ stanowi połączenie wielu dyscyplin naukowych, takich jak chociażby: ekonomia, socjologia i psychologia. Istotną rolę odgrywają w tych badaniach normy i wartości, które egzystują w podświadomości jednostki i odzwierciedlają jej dążenie do określonego stanu lub celu. Założony cel wynika zazwyczaj ze swobodnego układu hierarchicznego, nie podlega krótkotrwałym wahaniom i stanowi czynnik istotnie wpływający na ludzkie zachowania³.

Literatura przedmiotu przedstawia prowadzone od dawna badania dotyczące warunków udanego życia i satysfakcji życiowej. W Polsce przeprowadzają takie badania zarówno ośrodki naukowo-dydaktyczne, uczelnie, jak również instytucje takie jak: CBOS, OBOP, Pentor, czy też GUS. Spotykane są różne formy badań satysfakcji życiowej. Z reguły są to badania ankietowe, w których respondenci proszeni są o uszeregowanie cech gwarantujących udane życie oraz

² Z. Kędzior, *Metodologiczne aspekty badania jakości życia*, [w:] *Jakość życia w regionie*, pod red. J. Karwowskiego, US, PAN, Szczecin 2003, s. 15–16.

³ L. Nowak, *Pozaekonomiczne determinanty zachowań nabywców*, AE, Poznań 1995, s. 59.

nadanie im określonej rangi (na przykład w skali od 1 do 5, gdzie 5 stanowi najwyższy poziom zadowolenia, zaś 1 – najniższy). Respondenci mają do wyboru wiele aspektów życia, zarówno obiektywnych, jak i subiektywnych, które odzwierciedlają ich poziom zadowolenia, na przykład: szczęście rodzinne, miłość, przyjaźń, zdrowie rodziny, szacunek wśród ludzi, postępowanie zgodnie z zasadami religii, wykształcenie dorosłych, dobro dzieci (wychowanie i wykształcenie), dobre warunki materialne, satysfakcjonująca praca, dużo wolnego czasu, działalność społeczną, działalność polityczną, czy też działalność gospodarczą. Na podstawie badań przeprowadzanych w Polsce można stwierdzić, iż pewne wartości uznawane przez polskie społeczeństwo są ponadczasowe i niezależne od wieku respondentów, czy też uwarunkowań ustrojowych, przemian politycznych i gospodarczych. Do takich zaliczyć można: szczęście rodzinne, zdrowie, czy też oparcie w religii. Widoczne są jednak pewne odmienności. Wynikają one najprawdopodobniej ze zmienionych realiów i zmian mentalności respondentów⁴.

Jedne z ostatnich badań na temat satysfakcji życiowej Polaków zostały przeprowadzone przez CBOS w grudniu 2004 roku. Posłużył do nich kwestionariusz ankiety wykorzystywanej przez tę instytucję od 1994 roku. Badaniami objęto 973 osoby. Próba miała charakter reprezentatywny.

Patrząc na ostatnie 5 lat przemian gospodarczych, społecznych i politycznych, od 2000 do końca 2004 roku wzrósł odsetek Polaków uważających się za szczęśliwców z 29% do 33%. Zadowoleni z życia obecnie częściej bywają mężczyźni (66%) niż kobiety (59%). Ponadto wyższe wskazania zadowolenia z życia uzyskuje się w grupach młodszych wiekowo (77% zadowolonych w wieku 18–24 lata, 75% zadowolonych w grupie 25–33 lat, przy tylko 45% zadowolonych w grupie osób powyżej 75. roku życia). Zmiany poziomu satysfakcji życiowej Polaków w latach 2000–2004 przedstawia tabela 1.

---

⁴ Por. m.in.: *Badania koniunktury konsumenckiej*, GUS, [za:] *Badania koniunktury – Koniunktura konsumencka, Tendencje zmian IV–VII 2003*, GUS, Warszawa 2003; Raporty z badań CBOS, [za:] www.cbos.pl; *Archiwum TNS OBOP*, [za:] www.obop.pl; D. Kopycińska, *Praca jako wartość dla jednostki w polskim kryzysie*, „*Ekonomista*” 1990, nr 6, s. 949–960; B. Pietkiewicz, *Praca, krespa, kasa, czyli o czym marzą Polacy*, „*Polityka*” 2002, nr 13, s. 3–9; K. Włodarczyk-Śpiewak, *Czynniki determinujące strukturę konsumpcji młodych gospodarstw domowych*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2003, s. 86.

Tabela 1

Poziom satysfakcji życiowej Polaków w latach 2000–2004*

Rok	Czy jest Pan(i) zadowolony(a) ogólnie z całego życia?		
	tak	średnio	nie
2000	60%	33%	6%
2001	61%	31%	7%
2002	67%	27%	6%
2003	62%	31%	6%
2004	62%	31%	6%

* W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Źródło: *Poziom satysfakcji życiowej Polaków w latach 1994–2004*, Komunikat z badań, CBOS, Warszawa, styczeń 2005, s. 3; [za:] www.cbos.pl.

Badania na temat satysfakcji życiowej dotyczą z reguły hierarchii najbardziej cenionych wartości, które można także uznać za warunki udanego życia. Dlatego istotna wydaje się wieloaspektowość takich sondaży, w których należy umieszczać zarówno pytania dotyczące zadowolenia z życia codziennego, osobistego, jak i rodzinnego. Większość Polaków jest zadowolona z życia rodzinnego, przy tylko połowie zadowolonej z pracy zawodowej, także przy połowie zadowolonych ze stanu zdrowia, czy też przy jeszcze mniejszym odsetku zadowolonych z ekonomicznych aspektów życia (tabela 2).

Tabela 2

Poziom satysfakcji Polaków z poszczególnych sfer życia (w roku 2004)*

Czy jest Pan(i) zadowolony(a) ogólnie?	tak	średnio	nie
Ze swoich dzieci?	95%	4%	1%
Ze swojego małżeństwa?	84%	9%	5%
Ze swojego miejsca zamieszkania?	75%	15%	9%
Z przebiegu pracy zawodowej?	57%	26%	15%
Ze stanu zdrowia?	52%	21%	27%
Z materialnych warunków bytu?	40%	37%	24%
Ze swoich dochodów i sytuacji finansowej?	16%	31%	51%

* W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Źródło: *Poziom satysfakcji...*, wyd. cyt., s. 4.

Szczególne znaczenie przy badaniu satysfakcji życiowej mają status materialny i zamożność. I tak w badanej grupie polskich gospodarstw domowych wśród pracujących najbardziej zadowolone z życia są osoby pracujące na własny rachunek, kadra kierownicza i inteligencja. Najmniej zadowoleni są natomiast robotnicy i pracownicy umysłowo-fizyczni (tabela 3).

Tabela 3

Poziom satysfakcji życiowej według grup społeczno-ekonomicznych (w 2004 roku)*

Pracujący według grupy zawodowej	Czy jest Pan(i) zadowolony(a) ogólnie z całego życia?		
	tak	średnio	nie
Kadra kierownicza, inteligencja	81%	13%	5%
Pracownicy umysłowi niższego szczebla	84%	14%	0%
Pracownicy fizyczno-umysłowi	62%	31%	7%
Robotnicy wykwalifikowani	62%	32%	5%
Robotnicy niewykwalifikowani	55%	38%	7%
Rolnicy	56%	38%	5%
Pracujący na własny rachunek poza rolnictwem	84%	13%	0%

* W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Źródło: *Poziom satysfakcji...*, wyd. cyt., s. 10.

Wśród biernych zawodowo grup społecznych najbardziej zadowolonymi z życia i osiągającymi najwyższą satysfakcję są uczniowie i studenci. Największe niezadowolenie wykazują natomiast renciści i emeryci (por. tabela 4).

Tabela 4

Poziom satysfakcji życiowej Polaków biernych zawodowo (w 2004 roku)*

Bierni zawodowo	Czy jest Pan(i) zadowolony(a) ogólnie z całego życia?		
	tak	średnio	nie
Renciści	42%	47%	9%
Emeryci	52%	38%	9%
Uczniowie i studenci	85%	15%	0%
Bezrobotni	51%	41%	8%
Gospodynie domowe	69%	29%	2%

* W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Źródło: *Poziom satysfakcji...*, wyd. cyt., s. 10.

Przy ocenie satysfakcji życiowej istotną rolę, jak już wspomniano, odgrywają warunki życia materialnego, zamożność, a tym samym jakość życia badanych. Na podstawie badań przeprowadzonych przez CBOS najbardziej zadowolone z życia są osoby osiągające wysokie dochody (tabela 5), jak również te, które oceniają poziom i warunki materialne gospodarstwa domowego jako dobre (tabela 6).

Tabela 5

Poziom satysfakcji życiowej Polaków według grup gospodarstw domowych wyróżnionych na podstawie sytuacji dochodowej (w 2004 roku)*

Dochody na osobę w rodzinie	Czy jest Pan(i) zadowolony(a) ogólnie z całego życia?		
	tak	średnio	nie
do 300 zł	50%	41%	8%
301–500 zł	63%	31%	5%
501–900 zł	55%	37%	7%
901–1200 zł	74%	22%	4%
powyżej 1200 zł	80%	14%	6%

* W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Źródło: *Poziom satysfakcji...*, wyd. cyt., s. 10.

Tabela 6

Poziom satysfakcji życiowej Polaków według grup gospodarstw domowych wyróżnionych na podstawie subiektywnej oceny warunków materialnych (w 2004 roku)*

Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego	Czy jest Pan(i) zadowolony(a) ogólnie z całego życia?		
	tak	średnio	nie
Złe	43%	44%	12%
Średnie	60%	34%	5%
Dobre	86%	13%	0%

* W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Źródło: *Poziom satysfakcji...*, wyd. cyt., s. 10.

Na podstawie powyższych tabeli można wywnioskować, iż zadowoleni z życia częściej bywają ludzie młodzi, pracujący na stanowiskach kierowniczych lub na własny rachunek, osiągający wysokie dochody oraz posiadający dobre warunki materialne egzystencji. W istotny sposób na poziom odczuwania satysfakcji życiowej wpływa przynależność danej osoby do grupy społeczno-ekonomicznej, zajmowane stanowisko lub pozycja zawodowa oraz status społeczny. W literaturze przedmiotu te cechy charakteryzujące osobę silnie się przenikają z uwarunkowaniami o charakterze demograficznym. Zajmowane stanowisko bowiem jest z reguły wynikiem wykształcenia oraz miejsca zamieszkania. Aktywność zawodowa członków gospodarstwa domowego decyduje z kolei w dużej mierze o poziomie jego zamożności, a ponadto skorelowana z wykształceniem i osiąganymi zarobkami stanowi istotne kryterium przynależności danego gospodarstwa do danej klasy społecznej.

WYBRANE ASPEKTY JAKOŚCI ŻYCIA POLSKIEGO SPOŁECZEŃSTWA

Przyjmując uproszczone założenie dla potrzeb tego artykułu i uzależniając poziom satysfakcji życiowej od ekonomicznych aspektów jakości życia, na planie pierwszym, jako główny czynnik wpływający na zadowolenie społeczeństwa, należy wskazać dochody. Dochody istotnie determinują konsumpcję. Ich ograniczenia zmuszają do realizacji odczuwalnych potrzeb według ustalonej hierarchii. Poziom dochodów odzwierciedla sytuację materialną jednostek. Ich wysokość oraz źródło pochodzenia są wynikiem zachowań przystosowawczych gospodarstw domowych do warunków panujących na rynku. Dochody konsumentów to suma przychodów z tytułu pracy zarobkowej lub świadczeń społecznych, oszczędności i różne rodzaje dochodów z kapitału oraz zasoby materialne, takie jak na przykład: nieruchomości, dzieła sztuki, artykuły trwałego użytku, pomniejszone o obciążenia finansowe⁵. Zmiany, jakie mogą zachodzić w odczuwaniu satysfakcji życiowej na skutek zmian poziomu dochodu nie rozkładają się jednakowo we wszystkich warstwach społeczeństwa. Rozróżnienie grup społeczno-ekonomicznych pozwala obserwować układ nierówności w pojmowaniu satysfakcji jako efekt zmian makroekonomicznych. Daje to jednocześnie możliwości obserwacji upowszechniających się pewnych wzorów indywidualnych zachowań społeczeństwa, głównie w zakresie zachowań konsumpcyjnych. Wysokość dochodów, które można osiągnąć w danej gospodarce, wraz z poziomem cen towarów i usług decydują o aktywności życiowej i alokacji zasobów pracy, a tym samym także o strukturze dochodów poszczególnych gospodarstw domowych. Im wyższa jest średnia płaca w gospodarce, tym większa powinna być aktywność najuboższych grup konsumentów, aby znaleźć nowe i jednocześnie lepiej opłacane zatrudnienie.

W 2004 roku przeciętny miesięczny dochód wynosił 735 zł. Tabela 7 przedstawia przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych według grup społeczno-ekonomicznych. Na tej podstawie widać, iż najwyższy dochód osiągnęły gospodarstwa pracujące na własny ra-

⁵ Na podstawie klasyfikacji Głównego Urzędu Statystycznego: Jako źródło dochodów traktuje się: dochód z pracy najemnej (stałej i dorywczej w sektorze publicznym i prywatnym), dochód z pracy na własny rachunek, dochód z indywidualnego gospodarstwa rolnego, dochód z własności (obejmujący odsetki, udziały w zyskach przedsiębiorstw, wynajem ziemi niezwiązanej z działalnością gospodarczą), dochód z wynajmu budynków i budowli niezwiązanych z działalnością gospodarczą, świadczenia z ubezpieczeń społecznych (krajowe renty i emerytury inwalidzkie, zasiłki dla bezrobotnych, renty rodzinne, zasiłki macierzyńskie, wychowawcze, porodowe, pogrzebowe, chorobowe po ustaniu stosunku pracy, rehabilitacyjne) oraz świadczenia socjalne (zasiłki i zapomogi wypłacane ze środków budżetu państwa, samorządów lokalnych oraz pomoc od instytucji niekomercyjnych) i dochód pozostały (z tytułu ubezpieczeń, dary, nadpłaty podatków, emerytury i renty zagraniczne). Na podstawie: *Gospodarstwa domowe – wybrane elementy warunków życia ludności w I półroczu 1999 roku*, GUS, Warszawa 1999, s. 12–13.

chunek oraz pracowników, najniższe zaś dochody dotyczyły tych gospodarstw domowych, w których głównym źródłem utrzymania była renta.

Tabela 7

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych według grup społeczno-ekonomicznych w 2004 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym gospodarstwa domowe						
		pracowników	pracowników użytkujących gos- podarstwo rolne	rolników	pracujących na własny rachunek	emerytów i rencistów razem	emerytów	rencistów
Dochód rozporządzalny w zł	735,40	782,26	542,27	541,0	935,12	779,22	869,01	612,34
% dochodu ogółem	100	106,4	73,7	73,6	127,2	106,0	118,2	83,3

Źródło: *Sytuacja gospodarstw domowych w 2004 roku w świetle wyników badań budżetów gospodarstw domowych*, GUS, [za:] www.stat.gov.pl.

Kolejnym aspektem jakości życia, który decyduje o satysfakcji z życia, jest poziom wydatków. W 2004 roku przeciętne wydatki miesięczne na osobę w polskich gospodarstwach domowych kształtowały się na poziomie 695 zł, jednakże ich zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi grupami społeczno-ekonomicznymi było zdecydowanie większe niż w przypadku dochodów (Tabela 8). Jako czynnik różnicujący poziom i strukturę wydatków gospodarstw domowych należy wskazać przede wszystkim sytuację dochodową. Różnice są szczególnie widoczne w poziomie wydatków na zaspokojenie potrzeb podstawowych, czyli w wydatkach na żywność i mieszkanie. W mniej zamożnych gospodarstwach domowych przyrost dochodów jest przeznaczany na zakup żywności i w ten sposób rośnie udział tych zakupów w całości wydatków konsumpcyjnych. W zamożniejszych gospodarstwach ma miejsce spadek udziału wydatków na żywność w całości wydatków konsumpcyjnych.

Szczególne znaczenie wśród czynników kształtujących jakość życia odgrywają przedmioty trwałego użytku. Stan posiadania dóbr o trwałym charakterze odzwierciedla równocześnie ich spożycie. Wyposażenie gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania jest, obok poziomu uzyskiwanych przez nie dochodów, istotnym czynnikiem informującym o poziomie i jakości życia badanych. Rodzaj wyposażenia, jego wiek, parametry techniczne, stopień zużycia zależą od wielu zmiennych zarówno o charakterze ekonomicznym (dochody, ceny), jak i pozaekonomicznym (liczba osób w rodzinie, dzieci, wiek domowni-

ków itp.). Dobra trwałego użytku są przedmiotami konsumpcji o długim okresie użytkowania i dużej częstotliwości ich używania. Czas ich użytkowania zależy od rodzaju potrzeby, którą zaspokajają oraz tempa ich zużywania. Stan posiadania tych dóbr jest miernikiem poziomu ich konsumpcji w gospodarstwach domowych⁶.

Tabela 8

Przeciętne miesięczne wydatki gospodarstw domowych na 1 osobę według grup społeczno ekonomicznych w 2004 roku

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym gospodarstwa domowe						
		pracowników	pracowników użytkujących gos- podarstwo rolne	rolników	pracujących na własny rachunek	emerytów i rencistów razem	emerytów	rencistów
Wydatki w zł	694,70	717,90	515,46	507,33	854,74	761,44	838,08	619,00
% wydatków ogółem	100	103,3	74,2	73,0	123,0	109,6	120,6	89,1
% udział wydatków na żywność	28,1	25,4	34,4	38,0	23,4	29,9	28,9	32,4
% udział wydatków na mieszkanie	20,3	19,3	15,0	14,0	17,3	23,9	23,8	24,3

Źródło: *Sytuacja gospodarstw...*, wyd. cyt.

Liczba posiadanych dóbr świadczy o stopniu nowoczesności gospodarstwa domowego. Stanowi ona pewnego rodzaju drabinę, której najniższym szczeblem jest sytuacja, kiedy gospodarstwo nie posiada żadnego z wymienionych sprzętów, zaś najwyższy poziom oznacza posiadanie wszystkich wymienionych w danym badaniu dóbr⁷.

W polskich gospodarstwach domowych poziom wyposażenia w dobra o trwałym charakterze przedstawia tabela 9. Podstawowe dobra trwałe, takie jak: telewizor kolorowy, odkurzacz, lodówka i pralka, posiadała większość z ankietowanych w poszczególnych grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (w każdym przypadku było to ponad 90%). Wysokie wskaźniki miały także takie dobra jak: odbiornik radiowy, magnetowid, odtwarzacz, telefon komórkowy, robot kuchenny, urządzenia do odbioru telewizji satelitarnej lub kablowej.

⁶ J. Kramer, *Konsumpcja w gospodarce rynkowej*, PWE, Warszawa 1997, s. 179.

⁷ K. Kuśmierczyk, *Gospodarstwa domowe ludzi młodych jako segment rynku dóbr konsumpcyjnych*, [w:] *Rynek i konsumpcja – raporty z badań – rok 2000*, pr. zb., IRWiK, Warszawa 2001, s. 183.

Tabela 9

Wyposażenie w niektóre przedmioty trwałego użytkowania gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych w 2004 roku

Przedmioty trwałego użytku	Ogółem	W tym gospodarstwa domowe						
		pracowników	pracowników użytkujących gospodarstwo rolne	rolników	pracujących na własny rachunek	emerytów i rencistów razem	emerytów	rencistów
		w % gospodarstw wyposażonych w dane dobro						
Telewizor	97,6	98,3	99,2	98,2	97,7	97,5	97,6	97,3
Antena satelitarna	48,9	61,4	32,5	22,5	63,2	41,9	44,5	36,6
Sprzęt hi-fi	42,3	62,4	49,6	34,7	67,3	19,9	19,1	21,7
Radiomagnetofon z odtwarzaczem CD	19,4	27,2	22,1	16,8	33,4	10,1	9,9	10,4
Radiomagnetofon	37,3	37,6	46,5	46,7	37,2	34,9	24,6	35,5
Odtwarzacz CD	7,8	12,0	5,9	4,4	17,1	3,4	3,4	3,2
Radio	55,2	46,0	55,5	60,8	48,3	66,1	67,8	62,7
Magnetowid	47,6	62,7	57,2	40,4	67,8	31,3	32,2	29,6
Odtwarzacz DVD	11,7	19,3	9,0	5,0	28,0	4,0	4,2	3,7
Kamera wideo	5,1	7,8	3,7	1,3	16,7	1,8	2,0	1,3
Komputer	32,9	51,6	36,2	24,8	64,9	12,0	11,8	12,4
Drukarka	22,7	35,7	24,3	15,4	51,2	7,9	8,1	7,7
Telefon kom.	54,0	75,4	63,4	47,3	85,0	28,7	27,9	30,3
Pralka	96,5	97,4	99,2	98,4	97,1	96,1	96,5	95,3
Odkurzacz	92,7	95,9	95,4	90,0	95,1	90,7	91,8	88,5
Chłodziarka/zamrażarka	98,3	98,6	99,5	98,9	98,2	98,2	98,5	97,6
Kuch. mikrofalowa	28,6	39,5	30,5	23,7	52,6	16,2	16,5	15,6
Robot kuchenny	54,2	65,1	67,2	61,1	70,1	41,1	42,6	37,7
Zmywarka do naczyń	4,0	5,7	2,2	2,9	15,6	1,6	1,9	1,0
Maszyna do szycia	39,6	36,6	52,1	46,7	39,8	41,8	43,5	38,4
Rower	61,8	68,1	90,3	92,5	72,8	48,2	48,0	48,6
Motocykl, skuter	3,1	2,7	9,7	9,7	4,3	1,7	1,6	2,0
Samochód	46,0	56,9	76,5	72,8	80,9	27,5	29,7	23,1

Źródło: *Sytuacja gospodarstw...*, wyd. cyt.

Jeżeli przy analizowaniu stanu wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałe, bez podziału na grupy społeczno-ekonomiczne, przyjmujemy założenia, że⁸:

- dobra standardowe to takie, które występują u ponad połowy badanych,
- dobra o wyższym standardzie posiada 10–50% gospodarstw,
- a dobra luksusowe występują u mniej niż 10% gospodarstw, to w polskich gospodarstwach domowych do dóbr standardowych zostaną zaliczone: telewizory kolorowe, radia, telefony komórkowe, pralki, odkurzacze, chłodziarki, roboty kuchenne i rowery. Dobra o wyższym standardzie to: anteny satelitarne, sprzęt hi-fi, radiomagnetofon z CD, radiomagnetofon, odtwarzacze DVD, komputer, drukarka, zamrażarka, kuchenka mikrofalowa, maszyna do szycia i samochód. Do dóbr luksusowych, na podstawie wcześniej przedstawionych założeń, należą: kamery wideo, odtwarzacze CD, zmywarki do naczyń oraz motocykle, motorowery i skutery.

Konfrontując uzyskane wyniki można stwierdzić, iż poziom satysfakcji życiowej determinowany materialnymi aspektami życia najwyższe wartości osiąga w grupie gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek oraz w grupie pracowników. Te dwie grupy społeczno-ekonomiczne są według sondaży przeprowadzonych przez CBOS, w zdecydowanej części zadowolone ze swoich warunków bytu. Jednocześnie dane uzyskane przez GUS potwierdzają wyższy poziom życia tych gospodarstw domowych na tle danych ogólnopolskich oraz na tle pozostałych grup gospodarstw domowych.

Nierówności widoczne między polskimi gospodarstwami domowymi wynikają przede wszystkim z ich sytuacji dochodowej, co jak już wspomniano, znacznie rzutuje na możliwości nabywcze, zaspokajanie potrzeb i podnoszenie dobrobytu gospodarstwa domowego.

Powyższe wyniki pozwalają jednak na jeszcze jeden wniosek: większość z badanych gospodarstw domowych deklaruje zadowolenie ze swojego życia. Jest to z reguły ponad połowa badanych w każdej wyróżnionej grupie społeczno-ekonomicznej. Odsetek usatysfakcjonowanych życiowo z roku na rok rośnie. Pomimo tego, że według danych tabeli 2 najmniej zadowolenia dostarczają warunki materialne oraz sytuacja dochodowa, należy zauważyć, iż także ten odsetek z roku na rok systematycznie rośnie, zaś pomniejsza się liczba „malkontentów”. Świadczą o tym chociażby porównania sondaży z 1988 i 2004 roku. W 1988 roku, według danych CBOS, odsetek Polaków, którzy uważali się za szczęśliwych wynosił tylko 18%, podczas gdy do roku 2004 wzrósł prawie dwukrotnie (33%). Ubyło także osób, które deklarowały niezadowolenie ze swojego życia (12% w roku 1994 i tylko 6% w roku 2004).

⁸ J. Kramer, *Konsumpcja. Prawidłowości, struktura, przyszłość*, PWE, Warszawa 1993, s. 161, 164.

Te pozytywne aspekty oceny sytuacji życiowej odzwierciedlają także przeprowadzane przez GUS badania koniunktury konsumenckiej. Według tych badań, z roku na rok rośnie odsetek gospodarstw domowych, które uważają, iż poprawia się ich sytuacja finansowa, przy malejącym odsetku oceniających, iż sytuacja ta pogarsza się (tabela 10).

Tabela 10

Ocena obecnej sytuacji finansowej gospodarstwa domowego w porównaniu z rokiem poprzednim

Rok	Jest dużo lepsza	Jest trochę lepsza	Pozostaje taka sama	Jest trochę gorsza	Jest dużo gorsza	Trudno powiedzieć
1999	1,1	8,7	32,6	31,3	26,1	0,2
2000	0,8	6,9	31,2	32,2	28,7	0,2
2001	0,8	5,9	32,9	33,6	26,7	0,1
2002	0,5	5,8	33,3	34,2	26,0	0,2
2003	0,7	5,4	35,4	33,6	24,7	0,2
2004*	0,8	6,9	41,0	30,0	21,1	0,2

* dane dla 2004 roku dotyczą kwartału I

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Badania koniunktury, Koniunktura konsumencka, Tendencje zmian X.2001–I.2002*, GUS, Warszawa 2002, s. 39; *Badania koniunktury, Koniunktura konsumencka, Tendencje zmian X.2003–I.2004*, GUS, Warszawa 2004, s. 42.

PODSUMOWANIE

Jedną z wielu determinant pojawiania się nowych nurtów ekonomicznych są zmieniające się procesy gospodarczo-społeczne. Takim procesem, szczególnie widocznym obecnie, jest niewątpliwie zainteresowanie badaniem satysfakcji życiowej w świetle osiągniętego poziomu jakości życia. Czynnikiem warunkującym ewolucję poglądów na temat poziomu jakości życia może być humanizacja, czyli skierowanie głównej uwagi na jednostkę ludzką. Ekonomia jako nauka zajmuje się zarówno zewnętrzną, jak i wewnętrzną dynamiką przedsiębiorstwa, ponieważ na zewnątrz kieruje ono swoimi cenami, rynkowymi powiązaniem, reakcjami konsumentów oraz wpływa na ich postawy, a także kształtuje zachowania rządu. Zatem widać, iż jednostka odgrywa istotną rolę na rynku w powiązaniu z innymi podmiotami, a rozpoznanie jej zachowań może wyjaśniać wiele procesów tam zachodzących. Również z wewnętrznego interesu przedsiębiorstwa wynika konieczność rozpoznawania zachowań ludzi, ponieważ stanowią oni podstawowy czynnik wykorzystywany w procesach produkcji.

Rozpatrując zachowania gospodarstw domowych, w tym także jakość życia, należy zauważyć, że poszczególne elementy całego systemu ekonomiczne-

go są ze sobą wzajemnie silnie powiązane i równocześnie stanowią układ wielostronnie skorelowany z otoczeniem zewnętrznym. Poszczególne powiązania oraz formy oddziaływania między konsumpcją i otoczeniem odbywają się na zasadzie sprzężeń zwrotnych, co tym samym przyczynia się do uwidaczniania czynnej roli konsumpcji, poziomu życia, satysfakcji z życia odczuwanej przez społeczeństwo w realnych procesach rozwoju gospodarczego. Należy jednakże także pamiętać, iż przedmiot analizy, jakim jest poziom i jakość spożycia oraz satysfakcja z życia, stanowi zainteresowanie także innych dziedzin, chociażby socjologii, psychologii czy filozofii.

Działania różnorodnych determinant powodują zmiany zarówno w poziomie życia, dobrobycie, jak i strukturze konsumpcji. Uwzględniając tylko czynniki pozaekonomiczne związane z kształtowaniem postaw jednostki, a wynikające w głównej mierze z jej cech osobowości, przyjętego systemu wartości, motywów, emocji, reguł postępowania można dopatrywać się w działaniach nabywczych indywidualnych cech każdej osoby. Jednak poszczególne zachowania, szczególnie w perspektywie czasu, pozwalają na dokładne ich rozpoznanie i wyodrębnienie cech charakterystycznych konsumpcji, a tym samym określonych prawidłowości ekonomicznych zachowań nabywców. Na podstawie przedstawionych w niniejszym referacie elementów jakości życia istotnym wydaje się opracowanie szeregu jednorodnych wskaźników i mierników, które pozwalałyby na badania nad satysfakcją życiową, dokonywanie porównań i wnioskowanie o dobrobycie wybranych grup społeczno-ekonomicznych, jak i całego społeczeństwa, wyrównywanie szans między tymi grupami i eliminowanie nierówności.

LITERATURA

- Badania koniunktury – Koniunktura konsumentka, Tendencje zmian IV–VII 2003*, GUS, Warszawa 2003.
- Bywalec Cz., Rudnicki L., *Podstawy ekonomiki konsumpcji*, AE, Kraków 1999.
- Gospodarstwa domowe – wybrane elementy warunków życia ludności w I półroczu 1999 roku*, GUS, Warszawa 1999.
- Kędzior Z., *Metodologiczne aspekty badania jakości życia*, [w:] *Jakość życia w regionie*, pod red. J. Karwowskiego, US, PAN, Szczecin 2003.
- Kopycińska D., *Praca jako wartość dla jednostki w polskim kryzysie*, „*Ekonomista*” 1990, nr 6.
- Kramer J., *Konsumpcja w gospodarce rynkowej*, PWE, Warszawa 1997.
- Kramer J., *Konsumpcja. Prawidłowości, struktura, przyszłość*, PWE, Warszawa 1993.
- Kuśmierczyk K., *Gospodarstwa domowe ludzi młodych jako segment rynku dóbr konsumpcyjnych*, [w:] *Rynek i konsumpcja – raporty z badań – rok 2000*, pr. zb., IRWiK, Warszawa 2001.
- Nowak L., *Pozaekonomiczne determinanty zachowań nabywców*, AE, Poznań 1995, s. 59.

Pietkiewicz B., *Praca, krzepa, kasa, czyli o czym marzą Polacy*, „Polityka” 2002, nr 13.
Włodarczyk-Śpiewak K., *Czynniki determinujące strukturę konsumpcji młodych gospodarstw domowych*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2003.

Aspect of Quality of Life and the Poles' Satisfaction with Their Life

Summary

Many aspects are very important among researches about households' behaviour, for example: standard of living, level of living, living conditions or welfare. These aspects are closely connected with consumption and quality of life.

Quality of life isn't easy and univocal conception. It is highly various. There isn't one definition of "quality of life" in literature. There are many explanations to this notion. A very important aspect of quality of life is wealth of households. Wealth of households include: material means (incomes, fortune) and non-material means (education, health, free time, talents).

This article describes what is Poles' satisfaction with their life and what it is in social – economic group of households. This article describes satisfaction of life in Poland on the grounds of aspects of quality of life.